

Gezag dat je hebt en moet krijgen

Bram de Muynck

Dit materiaal is onderdeel van het compendium christelijk leraarschap dat samengesteld is door het lectoraat Christelijk leraarschap van Driestar hogeschool. Zie ook www.christelijkleraarschap.nl.

Samenvatting	Een artikel dat ingaat op het gebruiken van gezag in opvoeding en onderwijs.
Bronvermelding	Muynck, Bram de (2016). Gezag dat je hebt en moet krijgen. In H. Vermeulen (red.), Gids, volg het spoor. Gouda: lectoraat Christelijk leraarschap.
Thema *	Leraar
Gebruik **	Hart
Plaatsingsdatum	2016
Gerelateerde artikelen	n.v.t.
Trefwoorden	Grondtoon, gezagscrisis, verleende volmacht

* In het compendium wordt al het materiaal verdeeld over de acht thema's van christelijk leraarschap: *onderwijs, inspiratiebronnen, leraar, leerling, leerstof, didactiek, schoolteam, leidinggevend*.

** Het materiaal kan gebruikt worden als onderbouwing en visievorming (*hoofd*), bezinning en reflectie (*hart*) of biedt concrete handreikingen en voorbeelden (*handen*).

GEZAG DAT JE HEBT EN MOET KRIJGEN

Bram de Muynck

Josephine is voor het tweede jaar werkzaam als vmbo-docent economie. Het eerste jaar is geen makkelijk jaar geweest, maar nu gaat het een stuk beter. Ze heeft in de knipselkrant van de school gelezen dat het schrijven van strafregels helpt, als je tenminste de ouders erbij trekt. Hoewel ze er zelf vroeger als leerling een hekel aan had, heeft ze besloten ertoe over te gaan. Aan het eind van een vermoeiende dag heeft ze Patrick de opdracht gegeven om een bladzijde uit het boek tien keer over te schrijven. Hij zat te fluisteren met zijn buurman, terwijl zij op het punt stond iets uit te leggen en al een paar keer om stilte had gevraagd. Ze voelde de irritatie toenemen en besloot dat ze een daad ging stellen. 's Avonds krijgt Josephine telefoon van een boze vader. Hij zegt dit niet te accepteren.

GEZAG HOORT BIJ OPVOEDING

In de klassieke pedagogiek hoort gezag bij de opvoeding. Gezag is nodig vanwege de verantwoordelijkheid die een opvoeder draagt voor het kind. Een vader en moeder moeten beslissingen nemen voor het kind die het zelf nog niet kan nemen. Zo is het ook met het gezag van een leraar. Een opvoeder en een leraar bepalen plaatsvervangend heel veel in het leven van een kind. Dit maakt duidelijk dat gezag niet in de eerste plaats te maken heeft met 'correctie', met 'straf', of met 'zorgen dat iedereen zich aan de regels houdt'. Gezag heeft een veel positievere strekking. Dat zien we ook met de geboden die aan Israël gegeven worden. Ze zetten lijnen uit, met begrenzingen en bepalingen, maar deze hebben een bedoeling 'ten leven' (Deuteronomium 4:1 en 8:1).

GRONDTOON

Deze positieve grondtoon moet ook het gezag in het christelijk leraarschap doortrekken. In de casus van Josephine zien we dat haar verantwoordelijkheid verband houdt met een paar belangrijke praktische kwesties.

De eerste is een psychologische. Een leerling heeft behoefte aan regels en orde. Welke grenzen er zijn, bedenkt hij niet uit zichzelf. De opvoeder

weet vanuit de schooltraditie welke regels goed zijn voor leerlingen en welke niet. De regels worden gesteld omdat de leerling er zijn karakter aan vormt. Door op je beurt te wachten leer je bijvoorbeeld geduld. Regels zijn er niet om het gezag van de leraar te bevestigen, maar om de goede ontwikkeling van kinderen te bevorderen. Daarom denkt een leraar goed over de regels na. Josephine veronderstelt dat ze met het laten schrijven van strafregels Patrick helpt om beter op te letten.

In de tweede plaats is gezag nodig vanwege het klassenmanagement. Een klas is een ingewikkeld 'ding'. Alle leerlingen zitten er met hun eigen achtergronden en behoeften. Patrick is niet alleen, maar heeft wellicht 25 medeleerlingen. Er vindt veel interactie plaats en er moet geleerd

**POSITIEVE GROND-
TOON MOET OOK
HET GEZAG IN HET
CHRISTELIJK
LERAARSHIP
DOORTREKKEN**

worden. Dat gaat niet zonder regels. De leraar is de leider en heeft de plicht om de regels te stellen en te handhaven. Discipline is nodig om het leren mogelijk te maken en alle leerlingen van de lessen te laten profiteren. Als Josephine de regel stelt dat de leerlingen zwijgen als zij aan het woord is, zorgt dat ervoor dat leerlingen ook kunnen oppakken wat zij vertelt.

In de derde plaats is er een orde die het klaslokaal overstijgt, maar die wel de schoolcultuur bepaalt. Een school stelt regels om het ingewikkelde schoolleven in goede banen te leiden. Alles moet op tijd gaan, er is een bepaalde omgangsstijl (een christelijke!) en er moet rechtvaardigheid zijn. Dat laatste is voor alle leerlingen van belang: zij hebben behoefte aan duidelijkheid en aan een eerlijke benadering. Als de hele school de regels op dezelfde manier handhaaft is er ook sprake van betrouwbaarheid. Zo zou Josephine er verstandig aan doen om met haar collega's af te stemmen hoe ze met strafregels omgaan.

GOED ONDERSCHIEDEN

In het gezag komen dus verschillende belangrijke waarden bij elkaar: ordelijkheid, betrouwbaarheid, rechtvaardigheid. Het luistert dus nauw hoe we met gezag omgaan. Daarom kijken we er nog wat nauwkeuriger naar. Gezag wordt wel

omschreven als de bevoegdheid die je hebt om op de ander invloed uit te oefenen. Voor gezag is dus een legitimatie nodig. Soms is die juridisch van aard, in andere gevallen geestelijk. Ook kan het zijn dat de legitimatie relationeel van aard is, zoals bij opvoeders ten opzichte van kinderen. Vanuit christelijk perspectief zeggen we dat alle gezag 'verleende volmacht' is. Gezag ontleen je niet aan je eigen persoon, maar ontvang je van God (Ten Brinke & De Muynck, 2014). Dit veronderstellen we voor alle soorten relaties, zodat hiermee duidelijk is dat iedereen, zowel gezagsdrager als gezags'ontvangers', verantwoording dient af te leggen ten opzichte van God als hoogste gezag. Hiermee is ook gezegd dat gezag in de eerste plaats iets is wat je hebt. Pas in de tweede plaats is het ook iets wat verworven moet worden. En dat gaat niet vanzelf. Gezag heb je en moet je krijgen. Een beginnende leraar kan zich niet laten voorstaan op zijn gezag, maar moet in zijn optreden dit gezag ook 'realiseren'.

Dat je het gezag van hogerhand ontvangt, maakt je enerzijds bescheiden. Het draait tenslotte niet om jouw persoon. Je krijgt gezag omdat je een bepaalde taak moet volbrengen. Anderzijds betekent het dat je met je gezag heel serieus moet omgaan. Je mag je gezag niet misbruiken. Om dit uit te leggen is het onderscheid met het woord

‘macht’ behulpzaam (Verhaeghe, 2015). Als je macht hebt, heb je de mogelijkheid om leidende invloed op de ander of op een groep uit te oefenen. Macht is niet altijd gelegitimeerd. Zo wordt er wel gezegd dat de ene leraar meer macht heeft dan de ander, bijvoorbeeld omdat hem vaak het woord gegeven wordt in een vergadering. Het lijkt dan of hij gezag heeft. Maar dat kan dan hooguit charismatisch gezag zijn, zonder dat daar een bevoegdheid aan verbonden is. Bij zowel gezag als macht is er het gevaar van misbruik.

GEZAGSCRISIS?

Vaak wordt gezegd dat er sinds de jaren 60 van de 20^e eeuw minder respect is gekomen voor gezag. Dat is waar. De democratisering van de samenleving, in combinatie met de secularisering, heeft ervoor gezorgd dat er geen hogere orde in het gezag meer wordt erkend. Mondigheid wordt meer gewaardeerd dan gehoorzaamheid (Brinkgreve, 2012). Op school is dat terug te vinden in het gedrag van de kinderen en van de ouders. Leerlingen vragen verantwoording als hun een straf wordt opgelegd. Ouders hebben de neiging zichzelf meer als een klant van de school te zien dan als een partner. Daarom is het niet verwonderlijk dat Josephine – in het voorbeeld aan het begin van deze tekst – de vader van Patrick aan

de telefoon krijgt. Er is al verschillende decennia een min of meer permanente gezagscrisis, waar ook de christelijke gemeenschap in meedoet. Toch een kanttekening. In de Nederlandse cultuur is mondigheid al eeuwenlang een belangrijk kenmerk. Nederlanders stonden al in de 17^e eeuw bekend als direct en zelfs brutaal. Onze onderwijstradities dragen dit kenmerk volop in zich. Van kinderen wordt verwacht dat ze actief meedoen. We willen bijvoorbeeld graag dat ze vragen stellen. Als ze dat niet doen, zien we dat als gebrek aan betrokkenheid, waar iets aan verbeterd moet worden. Bezoekers uit het buitenland verbazen zich hierover. In veel culturen is luisteren en precies nadoen wat de leraar zegt het belangrijkste, ook als leerlingen niet begrijpen waarom het gaat.

DIENEND LERAARSCHAP

Hiervoor stelde ik dat de bevoegdheid in het gezag een verleende volmacht is. Gezag moet daarom dienend zijn. Christusbelijdende gezagdragers mogen zich spiegelen aan de grote Leermeester die niet is gekomen om te heersen, maar om te dienen. Het christelijke gezag streeft altijd het welzijn van de ander na. Straf wordt alleen gegeven omdat en voor zover het goed is voor een leerling. En als er vanwege het gezag sancties

mogelijk en nodig zijn, gaat de vergeving daar verbovenuit.

HET GEZAG VAN JOSEPHINE

Nog een keer terug naar Josephine. Goede communicatie is belangrijk. Zo had ze het beste even de ouders kunnen bellen over deze voor Patrick kennelijk uitzonderlijke maatregel. We kunnen ons niet buiten de cultuur plaatsen en in de huidige samenleving is het belangrijk dat je zorgvuldig communiceert. Als school moet je de ouders principieel zien als partners en niet als klant. Van ouders mag verwacht worden dat zij proberen te begrijpen welke taken leraren allemaal moeten uitvoeren, dat leraren met heel veel leerlingen moeten rekenen, dat zij het groepsbelang soms boven het individuele belang moeten stellen. Geduldig afstemmen op elkaar is in een tijd waarin gezag niet vanzelf spreekt een belangrijke oefening voor alle partijen.

REFLECTIE

- Als je om je heen kijkt in de school, welke collega's hebben dan macht en welke gezag; en welke allebei? Hoe typeer je de ideale gezagsdrager?
- Heeft de school ook gezag ten opzichte van de ouders?
- Bij de gezagscrisis hoort ook dat opvoeders zelf moeite hebben om gezag te handhaven. Herken je dat bij ouders? En bij jezelf? En bij het bestuur en de directie?

REFERENTIES

Brinke, J.J. ten & Muynck, A. de (2014). *Verleende volmacht. Nieuwe gehoorzaamheid in gezin, school, kerk en samenleving*. Heerenveen: Groen.

Brinkgreve, C. (2012). *Het verlangen naar gezag. Over vrijheid, gelijkheid en verlies van houvast*. Amsterdam: Atlas Contact.

Obbink, Hanne (2010). Strafbepalingen schrijven is weer terug. *Trouw*, 4 december 2010.

Verhaeghe, P. (2015). *Autoriteit*. Amsterdam/Antwerpen: De Bezige Bij.